

dieser dritte und längste Teil besteht aus einem Komplex von Fragen und Antworten, oder aus einer Reihenfolge von Argumenten mit dem Ziel einer allseitigen Verifikation des gegebenen Wortes Gottes (es versteht sich von Argumenten rein spekulativer oder bildlicher Natur).

Die Art der Editionsbearbeitung der Sermones ist durch das Vorhandensein bloß eines einzigen Manuskripts gegeben, nicht allerdings des Autographs, jedoch wenigstens eines Textes aus einer der Entstehung der Homilien nicht zu entfernten Zeit, dessen Niveau über eine gute Franziskaner Bildung des Schreibers zeugt. C. Roccaro hält sowohl die Orthographie, als auch die Syntax der Vorlage in hohem Maße ein, wobei alle wegen eines ausgesprochenen Fehlers in der Handschrift A emendierten Wörter im kritischen Apparat erscheinen. Allein die Interpunktion wird nach den Grundsätzen moderner Textgliederung geregelt. Der Fußnotenapparat registriert einerseits die abweichenden Lesearten, wie eben erwähnt worden ist, andererseits registriert er die Identifizierung biblischer und liturgischer Zitate und aller Autoritäten, und zwar in vollem Wortlaut, falls Ruggeros Fassung deutlicher von der Quelle, aus welcher er schöpfte, abweicht.

Am Ende der Herausgabe sind Tabellen angeschlossen, nämlich einige Muster aus dem Manuskript A und Indexe: ein orthographischer, ein Namenindex, ein biblischer, ein liturgischer, ein Index der zitierten Autoren, der Zitate im Italienischen, ein Inzipitenverzeichnis und ein vollständiger Inhalt.

Die Editionstat von Roccaro ist ein bedeutender Beitrag zur Charakteristik des geistigen Klimas auf Sizilien im 14. Jh., wo die Franziskaner Spiritualität das Leben der Gesellschaft fast auf allen Ebenen beeinflusste, und auch das literarische Schaffen in der ‚Vulgärsprache‘ anregte.

*Dagmar Tenorová*

**Božena Kopiczková, Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské společnosti** (Interdisciplinární pojetí studia.) Praha, Historický ústav ČAV, 1992, 155 stran.

Historikovi dnes zaujíma viac ako inokedy subjektívny činiteľ v dejinách. I postavenie ženy v jednotlivých historických obdobiach môže byť preto jednou z oblastí historického štúdia. Božena Kopiczková sa v publikácii: *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské společnosti* zamerala na zmapovanie historických prameňov využiteľných v tejto problematike.

V úvode svojej štúdie autorka naznačuje príčiny doterajšieho nedostatočného bádateľského záujmu o dejiny ženy. Za vhodné pre výskum v tejto oblasti považuje autorka takmer všetky druhy prameňov, avšak ich veľká rozptýlenosť sťažuje historikovi prácu. Dalším úskalím je prípadná úplná absencia prameňov k niektorým obdobiach a určitým problémovým okruhom. V rámci základného členenia na 1. písomné pramene a 2. ostatné pramene sa autorka postupne zaoberá možnosťami využitia jednotlivých druhov a typov prameňov na štúdium dejín ženy.

Podľa konštatovania autorky sú v českej historiografii na úseku dejín ženy najviac spracované kapitoly zo života žien vyšších a najvyšších spoločenských vrstiev (kráľovny, kňažné, šľachticné), ktoré často hrali významnú úlohu v politickom a kultúrnom živote spoločnosti. Mnoho druhov písomných prameňov vypovedá najviac práve o ženách na najvyšších stupňoch spoločnosti. Na poznanie osudov týchto žien boli v českej odbornej historickej literatúre hojne využité najmä legendy a popri nich i diela stredovekého dejepisectva: anály a kroniky. Ako významný zdroj poznatkov autorka ďalej uvádza kázne, príručky a návody pre kazateľov (homiláre), ktoré sa vyznačujú negatívnymi alebo aspoň zdržanlivými postojmi voči ženám. Problém využitia obsahového bohatstva kázní tkvie v tom, že zostávajú v značnej časti stále v rukopisoch. Ako zdroje poznania života stredovekých žien boli podľa Kopiczkovej málo využité i ďalšie literárne pramene: exemplá, náučné spisy, morálne, výchovné, právne, nábo-

ženské a iné traktáty. Na základe obsahu možno k didaktickým traktátom priradiť aj rozličné „summae“ a „zrkadlá“, určené jednotlivým sociálnospoločenským skupinám ako príručky a návody na správanie.

Vítaným prameňom k sledovanej problematike je i korešpondencia. Niektoré súbory listov z vrcholného stredoveku historici už využili (listy sv. Kláry, listár kráľovny Kunhuty).

Aj čisto umelecké diela stredovekej literatúry môžu pomôcť dokresliť ženský portrét, sú však špecifickým historickým prameňom. Svetská poézia, žánrovo reprezentovaná latinskou a českou vagantskou poéziou, odráža rozporný pohľad na ženu, ktorý sa utváral na jednej strane pod vplyvom tradičného pohľadu cirkvi, a na druhej strane naň pôsobili nové kultúrne prúdy z juhozápadnej a južnej Európy, vzdávajúce hold „panej“ a chápujúce lásku ako „službu“. Určitým spôsobom môžu v problematike pomôcť satirické a didaktické skladby a taktiež texty tzv. gnómickej literatúry. Vo vzťahu k skúmaniu dejín ženy treba podľa Kopičkovej venovať zvláštnu pozornosť vrcholnému dielu stredovekej českej beletrie zo začiatku 15. storočia — prozaickej skladbe Tkadleček. Autorka upozorňuje i na význam dramatických hier.

Samostatný väčší okruh prameňov k vedeckému skúmaniu postavenia žien v stredoveku predstavujú pramene právnickej povahy. V doterajších prácach o ženách českého stredoveku boli málo zohľadnené všetky typy listín. V súčasnej dobe v historiografii, aj pri skúmaní ženskej problematiky, prevláda tendencia uprednostňujúca práve písomné pramene diplomatickej povahy, ktoré vďaka svojej objektívnosti dovoľujú najväčšie priblíženie k životnej realite.

Hlboké a zasvätené využitie všetkých typov a skupín prameňov si vyžaduje, aby sa na ich výskume a hodnotení v záujme poznania života stredovekých žien podieľali popri historii aj ostatné spoločenskovedné disciplíny a aj niektoré prírodné vedy.

Z ostatných typov prameňov venuje autorka pozornosť predovšetkým ikonografii. Treba si uvedomiť, že výtvarným dielam nemožno klástť otázky rovnakým spôsobom ako písomným prameňom. Stredovekému umeniu je skôr ako realita vlastný symbol, metafora či alegória. V českej ikonografii raného i pozdného stredoveku nachádza miesto obraz ženy zodpovedajúci cirkevným predstavám. Tomu zodpovedá antitéza Eva — Mária. S rastúcim mariánskym kultom mala v Čechách od polovice 14. storočia stále viac priestoru Mária v podobe Madony. Z toho vyplýva, že aj žena ako matka získava zvyšnú spoločenskú úctu. Autorka za východisko pre štúdium ikonografie českého stredoveku považuje monotematické i prehľadné umelecko-historické publikácie. Ale neobjavenými a nevyčerpanými zdrojmi sú i rukopisné iluminácie.

Z množstva spomenutých vedeckých disciplín autorka nachádza veľké možnosti v historickej archeológii, ktorá trvalým „sprístupňovaním“ hmotných prameňov pomáha dopĺňať svedectvo o minulosti zachované v písomných správach. Autorka upozorňuje, že obzvlášť pri výskume raného stredoveku sa historik nevyhne využitiu hmotných prameňov, ktoré mu archeológia predkladá. Ale ani historický archeológ sa nezaobíde bez porovnania, príp. konfrontácie hmotných a písomných prameňov. Pri štúdiu „ženskej otázky“ by mala byť využitá aj psychológia. V poslednej dobe sa dostala historiografia v celosvetovom meradle do obdobia otvorenosti voči „subjektívnemu činiteľovi“ a aj českí historici sú ochotní akceptovať módnú vlnu „skúmania mentalít“. Rovnako ako štúdium dnešnej rodiny by sa mohli stať predmetom sociologických štúdií problémy stredovekej rodiny a ženy. Podobne možno využívať i poznatky z vedných disciplín ako sú: dejiny filozofie, teológia, filológia, lexikológia ai.

Prínos štúdie Boženy Kopičkovej spočíva v tom, že okrem základných informácií o využiteľnosti jednotlivých druhov a typov prameňov, poukazuje na konkrétne české pamiatky a na nich dokumentuje možnosti i úskalia spojené s ich využívaním. Autorka takisto v texte štúdie alebo v poznámkach upozorňuje na práce jednotlivých vedcov, ktorí sa danou problematikou zaoberali, zhodnotí ich prínos a naznačuje smery nadväzovania. Oceniť treba zároveň i rozsiahly poznámkový aparát. Obsahuje bohaté bibliografické údaje vedeckých prác všetkých vedných odborov využiteľných pri výskume dejín ženy. Veľké množstvo poznámok v texte štúdie však na niektorých miestach môže spôsobiť neprehľadnosť a skomplikovať vnímateľnosť podávaných informácií.